

Kaupungistuminen

Helsingin yliopisto

MAA-240

Kevät 2024

Lotta Pirskanen, Eeva
Tervomaa ja Tiia Tukiainen

CC BY-SA

1 Alustus

Kaupungistumisen opettaminen on tärkeää, koska kaupungistuminen on yksi tämän vuosikymmenen megatrendeistä ja sillä on maailmanlaajuisia vaikutuksia (Tiitu, 2018). Kaupungistumiseen liittyy merkittävästi kaupunkien laajeneminen, mikä puolestaan aiheuttaa mm. kasvua energiankulutuksessa ja ilmansaasteissa, lajien monimuotoisuuden vähenemistä ja luonnollisten elinalueiden pirstoutumista. Kaupunkien laajenemisen myötä monet asuinalueet ja palvelut ovat siirtyneet kaupunkien keskeisiltä alueilta syrjäisemmille autoliikennettä suosiville alueille. Kaupunkien laajeneminen johtuu osittain kaupunkiväestön kasvamisesta. Koska kaupunkialueet laajenevat ainakin Suomessa nopeampaa kuin kaupunkiväestö kasvaa, vaikuttaa laajenemiseen myös asuinalueiden erilainen sijoittuminen kaupungin sisällä sekä kotitalouksien pienentynyt koko. Kaupunkiväestön kasvu lisää rakennetun ympäristön määrää erityisesti julkista liikennettä ja autoliikennettä suosivilla vyöhykkeillä. Kaupunkien keskusta-alueilla, eli kaupungin kävelyvyöhykkeellä, rakennuksia usein rakennetaan tiheämpään ja korkeammiksi sen sijaan, että rakennettu ympäristö leviäisi esim. kaupungin viheralueille. Suomessa kaupunkien laajeneminen on syönyt eniten metsäpinta-alaa, mutta Euroopassa yleisesti ottaen uudet kaupunkialueet muodostuvat usein entiselle maatalousmaalle metsien sijaan (Tiitu, 2018).

Työohjeemme koskee kaupungistumiseen ja kaupunkien kasvamiseen liittyvää projektia. Siinä oppilaat pääsevät pohtimaan, mitä kaupungille tapahtuu sen kasvaessa, millaisia kaupungit ylipäättänsä ovat rakenteeltaan ja mitkä tekijät tekevät kaupungeista toimivia. Koska projektin nimi on “Unelmakaupungin rakentaminen”, oppilaita kannustetaan myös miettimään, mitkä asiat heidän mielestään lisäävät kaupunkien viihtyvyyttä.

Projektimme lisää oppilaiden toimijuutta, sillä he pääsevät suunnittelemaan ja keskustelemaan yhdessä toistensa kanssa ja vaikuttamaan aivan oman kaupunkinsa kehittämiseen. Eriyttäminen on tärkeä osa jokaista oppituntia (Roiha & Polso, 2018) ja tämä projekti toteuttaa eriyttämistä jo sillä, että jokainen voi valita oman tehtävänsä kaupungin suunnittelussa. Ohjeistuksessa on mukana apukysymyksiä ja jokainen voi kantaa kortensa kekoon omien vahvuksiensa mukaan. Oppilaat pääsevät piirtämään, suunnittelemaan, keskustelemaan ja osallistumaan taitotasonsa ja omien lähtökohtiensa mukaisesti. Käsillä tekeminen, piirtäminen ja yhdessä toimiminen ovatkin merkityksellisiä, sillä ne kehittävät ajattelua ja lisäävät oppimista (Dewey, 1938). Opettajan on tärkeää olla

apuna ja vinkkailemassa oppilaiden työskentelyn aikana, mutta tässä työssä oppilaslähtöisyys on tärkeintä.

1.1 Peruskoulun ja lukion opetussuunnitelma

Projekti sopii sekä lukioon että yläasteelle. Sekä peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa (POPS, 2014) että lukion opetussuunnitelman perusteissa (LOPS, 2014) löytyy maantieteen kohdalta projektiin liittyvät tavoitteet:

7–9- luokat:

- Oppiaineen tehtävän kuvauksesta: Maantiedon opetuksessa otetaan huomioon oppilaiden oma elämämaailma. Opetus tarjoaa toiminnallisia kokemuksia erilaisissa oppimisympäristöissä, joissa oppilaat tekevät havaintoja ja tutkimuksia.
- T6: Tavoitteena ohjata oppilasta kehittämään tilatajua sekä symboleiden, mittasuhteiden, suuntien ja etäisyyksien ymmärrystä.
- T7: Tavoitteena ohjata oppilasta harjaannuttamaan arkielämän geomeediataitoja sekä lukemaan, tulkitsemaan ja laatimaan karttoja ja muita malleja maantieteellisistä ilmiöistä.
- T10: Tavoitteena tukea oppilasta kehittämään vuorovaikutus- ja ryhmätyötaitoja sekä argumentoimaan ja esittämään selkeästi maantieteellistä tietoa.

Lukio:

- Oppiaineen tehtävän kuvauksesta: Maantieteen opetus ohjaa opiskelijaa havaitsemaan muuttuvaan maailmaan vaikuttavia tekijöitä, muodostamaan perusteltuja näkemyksiä, ottamaan kantaa omassa ympäristössään, lähialueilla ja koko maailmassa tapahtuviin muutoksiin.
- Tavoitteena on, että opiskelija ymmärtää ihmismaantieteellisiä ilmiöitä ja prosesseja.
- Tavoitteena on, että opiskelija osaa hankkia, analysoida ja esittää asianmukaista ja luotettavaa tietoa alueellisista kysymyksistä geomeediaa hyödyntäen.
- Tavoitteena on, että opiskelija ymmärtää ihmismaantieteellisen tiedon merkityksen yhteiskunnassa, ihmisten arkielämässä ja omassa toiminnassaan.

2 Työohje

Suosittellemme, että projektia edeltävät oppitunnit ovat käsitelleet kaupunkirakennetta ja/tai kaupungistumista. Mikäli tähän ei kuitenkaan ole mahdollisuutta, ennen projektin aloittamista voi käydä tiivistetysti projektin kannalta keskeisimmät käsitteet ja asiakokonaisuudet, kuten:

- **Kaupunki:**

Kaupunki voidaan määritellä väestökeskittymäksi, jossa asutus on kaupunkia ympäröivää maaseutua selvästi tiheämpää. Yleispätevän määritelmän antaminen on käytännössä vaikeaa, sillä kaupunkikäsitys ei ole kaikissa maissa yhteneväinen. Yleisellä tasolla kaupunki voidaan kuitenkin määritellä suunnitelmallisesti rakennetuksi asutuskeskukseksi, jolla on tavallisesti oma, itsehallintoon perustuva hallintojärjestelmä. Kaupungit ovat hallinnon, kirkon, oikeuslaitoksen, sivistyksen ja kaupan keskuksia. (Knox & Marston, 2016)

- **Kaupungistuminen ja sitä aiheuttavat tekijät**

Kaupungistuminen on yhteiskunnallinen ilmiö, jossa kaupungeissa asuvan väestön osuus kokonaisväestöstä kasvaa. Kaupungistumista aiheuttavat mm. väestönkasvu ja maaseudun työttömyys. (Knox & Marston, 2016)

- **Kaupunkien hyvät ja huonot puolet**

Kaupunkien hyviksi puoliksi voidaan katsoa esimerkiksi työpaikka- ja koulutusmahdollisuudet, runsaat palvelut sekä hyvä julkinen liikenne ja tiestö. Huonoja puolia ovat esimerkiksi suuret asuinkustannukset, ruuhkat, ilmansaasteet ja rikollisuus. Suurkaupungeissa kaupungistuminen on johtanut mm. slummien syntymiseen. (Knox & Marston, 2016)

2.1 Opettajalle

Tarvittavat materiaalit

- Kaupunkipohja
- A2/A3 paperia/kartonkia
- Tulostetut ohjeet ryhmille (kts. 2.2)

- Liimapuikkoja, viivoittimia, kumeja
- Lyijykyniä, värikyniä ja tusseja

Kaupunkipohja

Halutessasi, voit hyödyntää valitsemaasi kaupunkipohjaa projektissa. Esimerkiksi *shutterstock.com*- sivustolta löytyy monia tähän harjoitukseen sopivia kaupunkipohjia. Alasvetovalikosta kannattaa valita “vektorikuvat” ja kirjoittaa hakuun “city map”. Myös ihan vain googlettamalla löytyy paljon hyviä ja yksinkertaisia karttapohjia, joita voi hyödyntää harjoituksessa. Suosittelemme monistamaan kaupunkipohjan A4 kokoisena ja liimaamaan yhdelle A2 arkille tai kahden A3 arkin keskelle. Harjoituksen voi suorittaa myös hyvin ilman valmista kaupunkipohjaa.

Apukysymyksiä

Mitkä asiat kaupungissa ovat tärkeitä ihmisten ja lemmikkien viihtyvyyteen?

Mitkä asiat ovat tärkeitä siihen, että ihmiset pääsevät matkustamaan pois omasta kaupungista?

Minkälaisia erilaisia asuinrakennuksia sadantuhannen asukkaan kaupungeissa on yleensä?

Mitä tarvitaan siihen, että autoilu on toimivaa isossa kaupungissa?

Mitä tarvitaan siihen, että asukas voi vastaanottaa esimerkiksi netistä tilaamiaan paketteja?

Mitä tarvitaan siihen, että ihmiset voivat päästä työskentelemään erilaisiin ammatteihin?

Millaisia palveluita tulisi löytyä asuinalueiden läheltä? Entä millaiset palvelut voivat sijaita kauempana?

Miten eri ikäisten asukkaiden tarpeet on huomioitu kartassa?

Minkälaisia eri harrastuspaikkoja kaupungissa voisi olla?

2.2 Oppilaille (moniste)

Unelmakaupungin suunnittelu

Tehtävänä on suunnitella kartta kaupungista, joka kasvaa vuosien varrella pienestä mökkikylästä suureksi asumiskeskukseksi. Uudessa suuressa kaupungissa tulee olemaan noin satatuhatta asukasta. Miettikää, mitä kaupungille tapahtuu, kun sen asukasmäärä kasvaa.

1. Aloittakaa kaupungin suunnittelu miettimällä, mitkä asiat ja paikat ovat tärkeimpiä toimivassa kaupungissa. Näistä voi tehdä pienen listan alla olevaan taulukkoon. Kaikki listassa olevat kohteet tulee pyrkiä sijoittamaan lopulliseen karttaan.

Mitä ainakin tulisi löytyä hyvästä naapurustosta?	Mitä asioita ja paikkoja toimiva kaupunki tarvitsee?

2. Miettikää sitten, mitä muita kohteita ja asioita teidän unelmakaupunkinne sisältäisi.

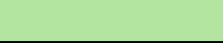
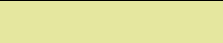

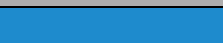

3. Paikkojen asettelua kannattaa myös miettiä. Minkä tyyliä eri alueita noin sadantuhannen ihmisen kaupungissa voisi olla, ja miten ne sijoittuvat kartalle toisiinsa nähden? (teollisuusalueet, omakotitaloalueet, kerrostaloalueet, ulkoilualueet, jne.)
4. Tässä vaiheessa karttaa kannattaa alkaa jo piirtämään. Tärkeintä ei ole kartan ulkonäkö, vaan se, että kaupungin kasvamiseen liittyviä tärkeitä asioita on mietitty ja keskeisimmät kohteet löytyvät kartalta. Tarkoitus on laajentaa karttaa alkuperäisen pohjan ulkopuolelle ja piirtää täysin uusia autoteitä ja alueita.

Vinkkejä piirtämiseen:

Ei ole yhtä oikeaa tapaa piirtää karttaa ja merkata siihen asioita. Olkaa luovia. Voitte täydentää karttaa myös kirjoittamalla. Alta löytyy ehdotuksia karttamerkeistä, joita voitte halutessanne hyödyntää. Keksikää myös itse merkki esim. Elokuvateatterille tai vaihtoehtoisesti kirjoittakaa “elokuvateatteri” kohtaan, johon se sijoittuisi.

Piirtäminen voi olla helpointa aloittaa kaupungin toiminnalle tärkeimmistä asioista. Kaikkia rakennuksia ei tarvitse piirtää karttaan, vaan voitte merkitä vain tärkeimmät. Voitte myös keskittyä kaupungin keskustan ja parin asuinalueen kehittämiseen, jos kokonaisuus tuntuu liian suurelle. Voitte myös värikoodata rakennuksia. Tällöin kartalta erottaa helposti esim. omakotitalon liiketilasta.

	autotie
---	---------

	moottoritie
	rautatie
	polku
	rakennus
	Havumetsä, lehtimetsä, sekametsä
	yksittäinen puu, pensasaita
	puisto
	pelto
	avokallio
	vesistö
	luonnonsuojelualue
	sairaala

Lisätehtävä, Ongelmat lisääntyvät:

Kaupungissa on aina jonkinlaisia ongelmia. Mitä kaikkia ongelmia kasvavassa kaupungissa voi olla?

3 Lähteet

Dewey, J. (2015). Experience and education (First Free Press edition). Free Press.

Knox, P. L., & Marston, S. A. (2016). Human geography : places and regions in global context / Paul L. Knox, Sallie A. Marston. (Seventh edition.). Pearson Education Limited.

LOPS. (2019). Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019. Helsinki: Opetushallitus.

POPS. (2014). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Helsinki: Opetushallitus.

Roiha, A., & Polso, J. (2018). Onnistu eriyttämisessä : toimivan opetuksen opas. PS-kustannus.

Tiitu, M. (2018). Expansion of the built-up areas in Finnish city regions–The approach of travel-related urban zones. Applied Geography, 101, 1-13.